

REFORMA GLOBALNOG PORESKOG SISTEMA U DOBA COVID-19 PANDEMIJE: POTENCIJALNE IMPLIKACIJE PO ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA

Nevena Jolović¹

Ivana Jolović²

Apstrakt

U junu 2021. godine ministri finansija Grupe 7 industrijski najrazvijenijih zemalja sveta (G7) postigli su istorijski dogovor o reformi globalnog oporezivanja. Reč je o sporazumu koji se odnosi na ujednačavanje globalne stope poreza na dobit, te na zahtev da najveće i najprofitabilnije svetske kompanije isti plaćaju u zemljama u kojima ostvaruju prihode. Ova poreska „revolucija“ podrazumeva uvođenje minimalne stope poreza na dobit multinacionalnih „mega“ kompanija od 15%, usmerena je najpre ka digitalnim gigantima, a njen nastanak ubrzan je zahvaljujući ogromnim budžetskim deficitima i pratećim ekonomskim problemima svetskih privreda prouzrokovanim COVID-19 pandemijom. Iako sve pojedinosti ovog sporazuma još uvek nisu ugledale svetlost dana (i dalje su otvorena pitanja koja se tiču klasifikacije multinacionalnih kompanija koje bi podlegle ovim pravilima, kao i problema dvostrukog oporezivanja sa kojim bi se iste suočile ukoliko ne bi došlo do potpunog međudržavnog konsenzusa o ovom pitanju), ekonomski analitičari širom sveta već diskutuju o kompleksnim dugoročnim efektima koje odluka ovakvog kalibra može izazvati. Cilj istraživanja je studiozno predstavljanje konsekvenci koje bi proizašle iz reforme globalnog oporezivanja i odrazile se na zemlje Zapadnog Balkana u doba COVID-19 pandemije. Značaj istraživanja ogleda se u pravovremenom isticanju potencijalnih implikacija po pomenutu grupu država usled nezapamćenih promena u srži globalnog poreskog sistema, te u povećanju svesti naučne i stručne javnosti o mogućnostima i izazovima koji bi, u domenu poreske politike, mogli biti postavljeni pred entitete u poslovnom sektoru zapadnobalkanskih zemalja. Rezultat istraživanja je potvrđena pretpostavka da bi usvajanje

¹ MSc Nevena Jolović, Istraživač pripravnik, Institut ekonomskih nauka u Beogradu, Beograd, nevena.jolovic@ien.bg.ac.rs

² MSc Ivana Jolović, Istraživač pripravnik, Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, ivanajolovic@uns.ac.rs

ovakvog vida oporezivanja na globalnom nivou zemljama Zapadnog Balkana donelo višestruke koristi.

Ključne reči: fiskalna politika, multinacionalne kompanije, globalna stopa poreza na dobit, COVID-19 kriza, OECD, G7, G20, BEPS.

UVOD

Globalizacija i digitalizacija ekonomije iznele su na videlo brojne nesavršenosti globalnog poreskog sistema 21. veka, ukazale na neefikasnost tradicionalnih međunarodnih poreskih propisa, te ohrabrile nezdravu poresku konkurenciju.³ O tome svedoči procena Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD*) shodno kojoj države sveta godišnje izgube 100-240 milijardi dolara.⁴ (ekvivalent 4-10% globalnih prihoda od poreza na dobit pravnih lica) korporativnog poreskog prihoda usled agresivnih strategija međunarodnog poreskog planiranja multinacionalnih kompanija, koje iskorišćavaju pravne praznine i neusklađenosti u poreskim propisima različitih država sa ciljem „uklanjanja“ dobiti za poreske svrhe ili „veštačkog“ premeštanja dobiti u jurisdikcije sa niskim ili nepostojećim porezom, u kojima se ekonomska aktivnost uopšte ne odvija, ili se odvija u malom obimu (OECD, 2021c; PKF Srbija, 2020; OECD, 2013b; OECD, 2016). Ovakvi poduhvati za

³ Decenije koje su za nama svedočile su postojanju dva transatlantska simbiotska trenda u poreskoj sferi koja su omogućila da poreska konkurencija i izbegavanje plaćanja poreza dostignu ekstremne nivoe, ostavljajući prostor za malverzacije na globalnom nivou - najpre sistemsku zloupotrebu poreskih zakonodavnih „rupa“ od strane američkih multinacionalnih kompanija, a zatim i posledično podržavanje takvih praksi od strane vlada evropskih država (Radu, 2012). Pomenuti trendovi stanje u međunarodnom poreskom sistemu doveli su do apsurdnosti (mnoge evropske države pristupile su namernom restrukturiranju svojih poreskih sistema u „*offshore* rajeve“ za američke multinacionalne kompanije), a EU i SAD olakšale su međusobnu eroziju poreske osnovice, slabeći pritom svoje javne finansije i narušavajući sklad međusobne saradnje u domenu poreskih i ekonomskih pitanja. Ipak, kako autori Judah i Vallée (2021) duhovito zaključuju - i EU i SAD su i dalje ubeđene da ih druga strana nasamaruje (EU veruje da SAD blokira napore da se američke multinacionalne kompanije oporezuju tamo gde ostvaruju svoj profit, dok SAD, s druge strane, veruju da Evropa svojim multinacionalnim entitetima daje određene ruke i mogućnost potpunog izbegavanja poreza (Judah & Vallée, 2021).

⁴ Pojedini autori (Motala, 2021; Cobham & Janský, 2017) procenjuju da je gubitak globalnog korporativnog poreskog prihoda usled pomenutih fiskalnih malverzacija znatno veći, odnosno da doseže iznos od 500 milijardi dolara godišnje.

rezultat imaju plaćanje niskog (ili čak nikakvog) iznosa ukupnog poreza na dobit pravnih lica na nivou multinacionalnih kompanija i podrivaju pravednost i integritet poreskog sistema.

U nastojanju da odgovori na rastuću javnu i političku zabrinutost po pitanju sve izvesnijeg i vidljivijeg⁵ izbegavanja plaćanja pravičnog dela poreza od strane multinacionalnih kompanija, OECD 2013. godine nakon apela ministara Grupe 20 industrijski najrazvijenijih zemalja sveta (G20) intenzivira i koncentriše napore na kreiranje akcionog plana za sprečavanje erozije poreske osnovice i premeštanja dobiti (engl. *Base Erosion and Profit Shifting - BEPS*). OECD/G20 Inkluzivni okvir za BEPS (engl. *Inclusive Framework on Base Erosion and Profit Shifting - IF BEPS*) usvojen je dve godine kasnije (2015), i od tada 141 država i jurisdikcija intenzivno sarađuju na implementaciji 15 akcija⁶ koje ga čine i koje za cilj imaju borbu protiv izbegavanja plaćanja poreza, unapređenje koherentnosti kod primene međunarodnih poreskih pravila i obezbeđivanje transparentnijeg poreskog okruženja,⁷ uz posvećivanje posebne pažnje identifikovanom ključnom izazovu - digitalizaciji ekonomije.⁸ (PKF Srbija, 2020). Da je OECD/G20 inicijativa zaživela i da

⁵ Obelodanjivanje afera *Offshore Leaks, Pandora Papers, Panama Papers*, itd.

⁶ Akcija 1: Poreski izazovi u digitalnoj ekonomiji; Akcija 2: Neutralisanje efekata „hibridnih entiteta“ i „hibridnih aranžmana“; Akcija 3: Pravila koja se odnose na kontrolisane inostrane kompanije (engl. *Controlled Foreign Company - CFC*); Akcija 4: Ograničenje umanjena poreske osnovice putem kamate i drugih finansijskih plaćanja; Akcija 5: Efikasnije sprečavanje štetnih poreskih aktivnosti; Akcija 6: Sprečavanje korišćenja ugovornih pogodnosti u neodgovarajućim okolnostima (*Treaty Abuse/Treaty Shopping*); Akcija 7: Sprečavanje veštačkog izbegavanja statusa „stalna poslovna jedinica“; Akcije 8-10: Usklađivanje rezultata transfernih cena sa procesom stvaranja vrednosti; Akcija 11: Uspostavljanje metodologija za prikupljanje i analizu podataka o BEPS-u; Akcija 12: Obelodanjivanje agresivnog poreskog planiranja; Akcija 13: Dokumentacija o transfernim cenama (*Country-by-Country* izveštaj); Akcija 14: Unapređenje mehanizama za rešavanje sporova; Akcija 15: Razvoj multilateralnog instrumenta (WTS Serbia, 2017; OECD, 2013b).

⁷ Pomak u ostvarivanju zacrtanih ciljeva kroz implementaciju BEPS paketa za sada je ostvaren samo u okviru Akcija 5, 6, 13 i 14 (koje su i izdvojene kao četiri minimalna standarda BEPS-a), gde je pregledano i izmenjeno/ukinuto gotovo 300 preferencijalnih režima, ostvareno preko 36.000 razmena informacija o poreskim odlukama i stručnim recenzijama u 124 jurisdikcije, te ispitana zakonska potpora u 12 jurisdikcija sa samo nominalnim porezom/bez poreza i modifikovana mreža sporazuma za uspešnije sprečavanje zloupotrebe poreskih ugovora (OECD, 2021f).

⁸ Najrelevantnije mere direktnog oporezivanja BEPS-a za visokodigitalizovane kompanije uključuju izmene u međunarodnim standardima, tj. izmene amandmana u okviru Akcije 3 i 7, te Akcija 8-10 (OECD, 2018).

je učešće u IF BEPS-u dobilo globalni odjek potvrđuje podatak da njegovo članstvo čini oko 70% zemalja koje nisu članice OECD-a i Grupe G20, iz svih geografskih regiona sveta (OECD, 2020b).

U julu 2015. godine OECD i Program Ujedinjenih nacija za razvoj (engl. *United Nations Development Programme - UNDP*) povlače još jedan potez i uspostavljaju sistem „poreskih inspektora bez granica“ (engl. *Tax Inspectors Without Borders - TIWB*) u cilju suzbijanja široko rasprostranjene prakse izbegavanja plaćanja poreza od strane multinacionalnih kompanija u zemljama u razvoju. Inicijativa predstavlja jedinstven pristup izgradnji kapaciteta koji podrazumeva upućivanje kvalifikovanih stručnjaka u poreske uprave zemalja u razvoju, koji pritom svoje veštine koriste za rukovođenje tekućim revizijama multinacionalnih entiteta, uspostavljanje bolje opšte dobrovoljne usklađenosti uz viši kvalitet revizije, te pružanje praktične pomoći u povezanim međunarodnim poreskim pitanjima (OECD & UNDP, 2021).

Dodatno, do 21. oktobra 2021. godine ukupno 96 država i jurisdikcija - među kojima i 4 od 5 zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija i Srbija) - potpisuje Multilateralnu konvenciju za primenu mera koje se u cilju sprečavanja erozije poreske osnovice i premeštanja dobiti odnose na poreske ugovore (engl. *Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting - MLI*) (OECD, 2021d). Da države potpisnice MLI nesumnjivo veruju da ratifikovanje ovog multilateralnog instrumenta označava novu prekretnicu u istoriji poreskih sporazuma potvrđuje i činjenica da su iste u relativno kratkom roku pokrenule proceduru modifikovanja 2.800 poreskih ugovora zaključenih širom sveta, od kojih je 1.650 već dobilo novu formu. Ipak, očekuje se da broj modifikovanih poreskih sporazuma neće ostati na ovom nivou, već da će se povećavati usled pridruživanja dodatnih jurisdikcija sadašnjim državama zagovornicama MLI (OECD, 2020a). Uprkos navedenim naporima, potpuno eliminisanje pravnih praznina (poput dvostrukog (ne)oporezivanja dobiti) koje nastaju u interakciji nacionalnih poreskih propisa više različitih država u slučajevima kada poslovne aktivnosti prelaze međudržavne granice, nije postignuto.

Nesanirane „rupe“ poreskog sistema uspostavljenog u globalnim okvirima počele su se dodatno uvećavati krajem druge i početkom treće dekade 21. veka, u periodu tržišne dominacije digitalnih giganta i neočekivane pandemije *Coronavirus*-a. Hitnost generisanja reformi globalnog oporezivanja prepoznata je od strane lidera Grupe G7 (SAD, Velika Britanija, Nemačka, Kanada, Francuska, Italija i Japan) koji su postigli konsenzus oko potrebe „obezbeđivanja uslova za budući prosperitet kroz

zalaganje za slobodniju, pravedniju trgovinu u okviru reformisanog trgovinskog sistema, otporniju globalnu ekonomiju, te pravedniji globalni poreski poredak koji potpuno transformiše postojeće sisteme“ (Jensen, 2021). U tom kontekstu, tokom 2020. godine u sklopu IF BEPS-a razmatrano je i pregovarano o „dvostubnom rešenju“ za prevazilaženje poreskih izazova koji proističu iz digitalizacije ekonomije (engl. *Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising From the Digitalisation of the Economy*), čije je nastojanje da, s jedne strane, ažurira pravila i preraspodeli poreska prava, odnosno, s druge strane, uspostavi globalni minimalni porez na dobit od 15%.⁹ Kako trenutno stanje stvari ukazuje da pomenuto rešenje, iako jako korisno, karakterišu i prilično ograničene poreske olakšice za zemlje u razvoju i složenost u administrativnom smislu, postavlja se pitanje da li će, i u kojoj meri, ono otkloniti opravdanu anksioznost zemalja u razvoju koja je nezanemarljiva u procesu usvajanja istog kao trajnog i globalnog rešenja (Chowdhary, 2021). Iz tog razloga, cilj istraživanja je objektivno i detaljno predstavljanje potencijalnih efekata koje bi države Zapadnog Balkana, kao zemlje u razvoju, mogle osetiti usled reforme globalnog oporezivanja u doba COVID-19 pandemije. Pretpostavka od koje se u istraživanju polazi jeste da bi usvajanje ovakvog vida oporezivanja na globalnom nivou zapadnobalkanskim zemljama donelo višestruke koristi - ne samo po pitanju oporezivanja inostranih kompanija koje posluju na njihovom tržištu, već i onih domaćih, čija se predstavništva trenutno nalaze u „poreskim rajejima“.

„DVOSTUBNO REŠENJE“ ZA PREVAZILAŽENJE PORESKIH IZAZOVA KOJI PROISTIČU IZ DIGITALIZACIJE EKONOMIJE

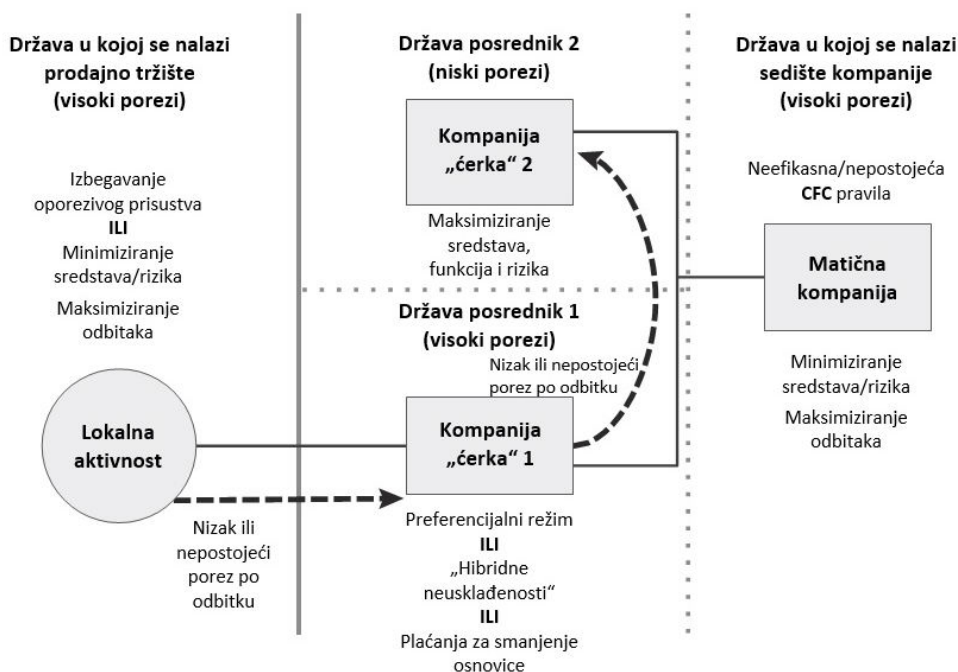
Funkcionisanje aktuelnog globalnog poreskog sistema karakteriše niz koordinisanih strategija agresivnog međunarodnog poreskog planiranja multinacionalnih

⁹ Inicijativa je potekla od aktuelne ministarke finansija SAD-a, Dženet Jelen (engl. *Janet Yellen*), koja se odlučno založila za uvođenje minimalne poreske stope na dobit od 23%, i predsednika SAD-a, Džozefa Bajdena (engl. *Joseph Biden*), koji ju je podržao u zamisli iznevši u javnost taj predlog. Oboje su, međutim, nakon „globalnog nezadovoljstva“ na koje su naišli, pristali na kompromisno rešenje u pogledu visine poreske stope (od 15%). Ministarka kao motiv inicijative američkih država navodi obezbeđivanje pravičnosti za srednju klasu SAD-a, ali i radničke klase širom sveta. Dodatno, iako bi se, na prvi pogled, SAD kao matična država moćnih međunarodnih koncerna (*Amazon, Apple, Google, Facebook*, itd) trebala poslednja založiti za oporezivanje istih, logika aktivizma Vašingtona u ovoj sferi opravdana je računicom da će sve države sveta porez plaćati u SAD-u kada proizvode/usluge prodaju u njenim granicama. Pored toga, pojedine evropske države (Francuska i Italija) već su uvele oporezivanje za američke tehnološke gigante, a ta ograničenja će biti primorane da ukinu ukoliko se „pravila igre“ promene.

kompanija povezanih sa BEPS-om u kontekstu direktnog oporezivanja. Iste je moguće ilustrirati (Grafikon 1) i razložiti na sledeće elemente (OECD, 2015; OECD, 2013a):

- Minimiziranje plaćanja poreza u državi u kojoj je locirano tržište kroz izbegavanje oporezivog prisustva ili, u slučaju oporezivog prisustva, kroz prebacivanje bruto dobiti preko trgovačkih struktura, ili smanjivanje neto dobiti maksimiziranjem odbitaka na nivou obveznika;
- Nizak ili nikakav porez po odbitku na „izvoru“;
- Nisko ili nikakvo oporezivanje na nivou primaoca (što se postiže preko jurisdikcija sa niskim porezom, preferencijalnih režima ili „hibridnih aranžmana neusklađenosti“), sa pravom na značajnu nerutinsku dobit koja se često stvara putem unutargrupnih aranžmana;
- Nepostojanje tekućeg oporezivanja dobiti sa niskim porezom na nivou države porekla matične kompanije.

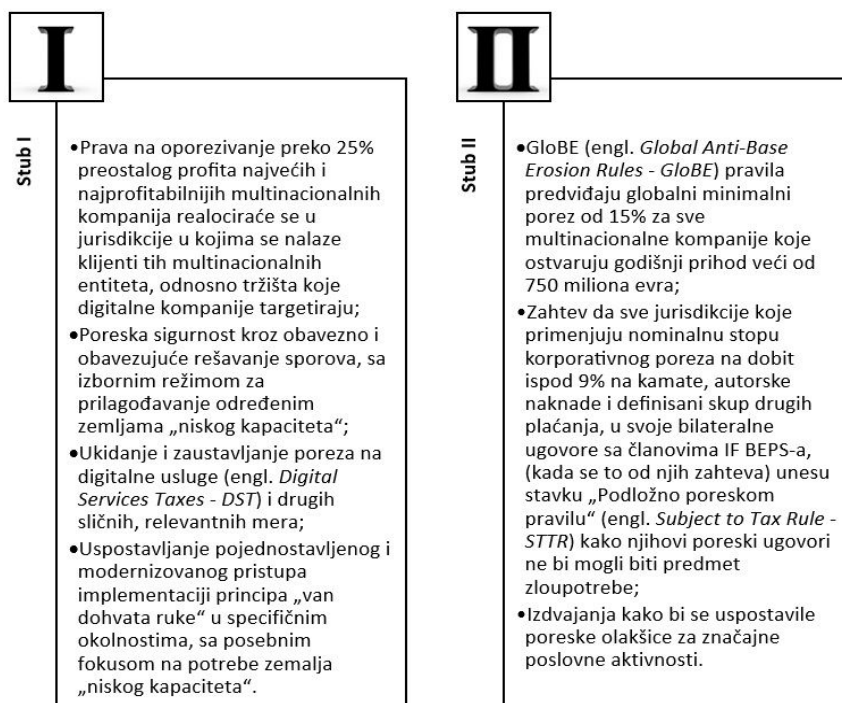
Grafikon 1. Planiranje BEPS-a u kontekstu poreza na dobit

Izvor: Autori, prilagođeno prema OECD, 2015.

Uzimajući u obzir predstavljeni poredak, težnja „dvostubnog rešenja“ je da uspostavi novi okvir za međunarodno oporezivanje, odnosno da obezbedi uslove u kojima će multinacionalne kompanije podleći minimalnoj poreskoj stopi od 15%, te omogući realokaciju profita najvećih i najprofitabilnijih među njima u zemlje širom sveta, uz utvrđivanje novog *nexus*-a (zasnovan na prihodima od prodaje, a ne na fizičkom prisustvu¹⁰). Korak u tom pravcu načinjen je kada je 136 od 141 države i jurisdikcije (koje generišu više od 94% globalnog BDP-a) u oktobru 2021. godine podržalo ideju „dvostubne“ reforme i usvojilo Detaljni plan implementacije (engl. *Detailed Implementation Plan*) satkan od ambicioznih rokova, pravila i instrumenata, neophodnih kako bi „dvostubno rešenje“ stupilo na snagu najkasnije do 2023. godine (OECD, 2021a; OECD, 2021f). Grafičkim prikazom koji sledi predstavljeni su ključni elementi „dvostubnog rešenja“ (Grafikon 2).

Grafikon 2. Ključni elementi „dvostubnog rešenja“

Izvor: Autori, prilagođeno prema OECD, 2021a.

¹⁰ Aktuelna međunarodna poreska regulativa posmatra fizičko prisustvo kompanije na teritoriji određene jurisdikcije kao osnov za oporezivanje rezidentnog pravnog lica ili stalne poslovne jedinice (WTS Serbia, 2017).

Kako se predviđa da će Prvi stub prava na oporezivanje dodeliti „državi tržišta“, a Drugi stub matičnoj državi kompanije, usvajanje paketa koji uključuje oba stuba rezultiraće time da će se dobit oporezivati na svim lokacijama na kojima se trenutno oporezuje, ali takođe i u „državi tržišta“. Pored toga, GloBE predlog uticaće na dodeljivanje poreskih prava i matičnoj državi i državi iz koje se vrši plaćanje. Dakle, postoje indicije da će ovaj pristup doneti veće prihode¹¹ na više frontova, ali će „cena“ - u smislu složenosti i neizvesnosti - koju će države morati platiti takođe biti visoka (Devereux et al., 2020; Baraké et al., 2021).

Na kraju, evidentno je da će „dvostubno rešenje“ morati da ispuni određene osnovne zahteve - pravednost i trajnost. Neuravnoteženo rešenje, odnosno sporazum koji bi preterano favorizovao „globalni sever“ po cenu „globalnog juga“ pre ili kasnije suočio bi se sa pretnjom da bude napušten ili potkopan (Rai, 2021). Nada da će pravedan sistem biti uspostavljen ogleda se u činjenici da u ovom trenutku razvijene zemlje, slično kao i zemlje u razvoju, dobijaju malo štiteći digitalne gigante sa sedištem u njihovim jurisdikcijama (razlog za to je što pomenuti entiteti ni njima ne plaćaju adekvatan porez). Osiguravanje da multinacionalne kompanije plaćaju poreze u jurisdikcijama u kojima ostvaruju profit rešenje je koje može koristiti kako razvijenim, tako i zemljama u razvoju. Koordinisana globalna akcija ove vrste vladama pomenutih država može pomoći i da, uz brze reakcije na novonastajuće rizike, dugoročno očuvaju integritet svojih poreskih sistema i konačno odnesu pobedu u borbi protiv izbegavanja plaćanja poreza, okončavajući na taj način „zlatnu eru“ poslovanja poreskih oaza (Chowdhary, 2021; OECD, 2019b).

Stub I - Preispitivanje raspodele poreskih prava u savremenoj ekonomiji

Misija Prvog stuba ogleda se u obezbeđivanju pravednije raspodele profita i prava na oporezivanje među zemljama u pogledu poslovanja najvećih multinacionalnih kompanija. Kao ključni aspekt istog izdvaja se poreska sigurnost,¹² koja sada

¹¹ Očekuje se da će, zahvaljujući Prvom stubu, u tržišne jurisdikcije biti realocirano više od 125 milijardi dolara rezidualne dobiti, te da će dodatni prihodi (od Drugog stuba) iznositi oko 150 milijardi dolara (OECD, 2021f).

¹² Plan je da veća poreska sigurnost poreskim obveznicima i upravama bude „isporučena“ preko trostepenog mehanizma raspodele dobiti: Iznos A (engl. *Amount A*) - udeo u procenjenoj rezidualnoj dobiti dodeljen tržišnim jurisdikcijama korišćenjem novog prava na oporezivanje; Iznos B (engl. *Amount B*) - fiksna naknada za osnovne funkcije marketinga i distribucije koje se odvijaju u tržišnoj jurisdikciji; i Iznos C (engl. *Amount C*) - obavezujući i delotvorni mehanizmi za sprečavanje i rešavanje sporova koji se odnose na sve elemente

podrazumeva obavezno i obavezujuće rešavanje sporova, uz protektivni stav prema zemljama u razvoju, zauzet zarad osiguravanja da pravila nisu previše opterećujuća za zemlje sa „niskim kapacitetom“. Važan činilac ovog stuba jeste i sporazum o preraspodeli dobiti koji podrazumeva ukidanje i zaustavljanje DST-a, ali i druge slične relevantne mere, čime se trgovinske tenzije koje su rezultat nestabilnosti međunarodnog poreskog sistema okončavaju; kao i uspostavljanje pojednostavljenog i modernizovanog pristupa implementaciji principa „van dohvata ruke“ u specifičnim okolnostima, sa posebnim fokusom na potrebe zemalja sa „niskim kapacitetom“ (OECD, 2021a).

Bitno je istaći da je doprinos zemalja u razvoju u formulisanju principa Prvog stuba bio skroman, o čemu govori podatak da su u procesu oblikovanja istog predloge dali jedino Grupa 24 siromašnih zemalja sveta (G24) i Afrički forum poreske administracije (engl. *African Tax Administration Forum - ATAF*) (G24, 2021). Da nije bilo njihovih napora, izvesno je da bi „dvostubno rešenje“ bilo čista kopija američkih poreskih principa. Ipak, najveći deo arhitekture Prvog stuba i dalje se zasniva na predlozima proisteklim iz američkih izvora, gde dominira princip „marketinga nematerijalnih dobara“ (engl. *Marketing Intangibles*) - preraspodeljivanje samo malog dela ukupnog profita (tzv. nerutinskog ili rezidualnog profita) multinacionalne kompanije tržišnim jurisdikcijama. Superiornost američkih zamisli u odlučivanju o reformi globalnog poreskog sistema došla je do izražaja i prilikom određivanja kriterijuma koje multinacionalne kompanije moraju zadovoljiti da bi bile objekat oporezivanja - SAD založile su se za uvođenje kriterijuma ostvarivanja globalnog prometa većeg od 20 milijardi evra (prag prihoda od 750 miliona evra) i profitabilnosti (dobit pre oporezivanja/prihod) veće od 10%, što je desetkovalo broj obuhvaćenih multinacionalnih kompanija - sa 2.300 na oko 100 (Chowdhary, 2021; OECD, 2021b).

Implementacija Stuba I - Iznos A

Iznos A implementiraće se kroz MLI, a ukoliko se javi potreba i putem korelativnih promena domaćih zakona, sve u cilju omogućavanja njegovog stupanja na snagu tokom 2023. godine. Pomenuta konvencija će, pritom, kroz uvođenje multilateralnog okvira za sve jurisdikcije koje se pridruže - bez obzira na

predloga, uključujući i svaku dodatnu dobit kada funkcije u zemlji premašuju osnovnu aktivnost koja se nadoknađuje u okviru Iznosa B (OECD, 2019a; OECD, 2020d). Drugim rečima, Iznos A predstavlja višak prinosa iznad iznosa koji se stiču po osnovu klasičnog fizičkog prisustva, tj. Iznosa B (za vršenje rutinskih aktivnosti) i Iznosa C (za vršenje dodatnih aktivnosti koje prevazilaze rutinske) (WTS Serbia, 2021).

(ne)postojanje poreskih sporazuma među njima.¹³ - poslužiti u pojednostavljivanju procesa implementacije. Obuhvatiće sva pravila neophodna za određivanje i alociranje Iznosa A i eliminisanje dvostrukog oporezivanja, te poslužiti u simplifikovanju administrativnog procesa, procesa razmene informacija i procesa za sprečavanje i rešavanje sporova na obavezan i obavezujući način između svih jurisdikcija. Osim toga, MLI-u će biti pridodata i Izjava sa objašnjenjima (engl. *Explanatory Statement*) koja će detaljnije opisati svrhu i funkcionisanje pravila i procesa (OECD, 2021b).

Obavezu da definiše i razjasni sve karakteristike Iznosa A (primera radi, eliminaciju dvostrukog oporezivanja i „sigurnu luku“ za marketing/distribuciju profita), te razvije MLI i diskutuje o njenom sadržaju, IF BEPS delegirala je Radnoj grupi za digitalnu ekonomiju (engl. *Task Force on the Digital Economy - TFDE*). Očekuje se da će zvaničan tekst MLI-a i Izjave sa objašnjenjima biti objavljen najkasnije do početka, a ratifikovanje od strane jurisdikcija biti organizovano najkasnije do kraja 2022. godine, sve u cilju omogućavanja stupanja Iznosa A na snagu u predviđenom roku (OECD, 2021b; OECD, 2021f).

Implementacija Stuba I - Iznos B

IF BEPS je ovlastio Radnu grupu 6 (engl. *Working Party 6*) i Forum o poreskoj administraciji i postupku uzajamnog dogovora (engl. *Forum on Tax Administration and Mutual Agreement Procedure - FTA MAP Forum*) da zajedničkim snagama finaliziraju rad na Iznosu B do kraja 2022. godine. Taj radni proces otpočeće tehničkim radom, odnosno definisanjem osnovnih marketinških i distributivnih aktivnosti unutar zemlje u okviru Iznosa B, a Radna grupa 6 i FTA MAP Forum će zatim zajedno razviti ostale komponente pomenutog Iznosa, sa ciljem objavljivanja njegovih konačnih rezultata do kraja 2022. godine (OECD, 2021b).

¹³ Tamo gde poreski „ugovor“ između strana u MLI-u ne bude postojao, sporazum će ostati na snazi i nastaviti da reguliše prekogranično oporezivanje izvan Iznosa A, a MLI će se pobrinuti za rešavanje nekonzistentnosti sa postojećim poreskim sporazumima u meri u kojoj je to neophodno za sprovođenje rešenja u odnosu na Iznos A. Drugim rečima, pomenuta konvencija baviće se i interakcijom između MLI-a i budućih poreskih sporazuma, u smislu da će tamo gde poreski sporazum između strana ne postoji ona stvoriti odnos koji je neophodan kako bi se obezbedila efikasna primena svih aspekata Iznosa A (OECD, 2021b).

Stub II - Uvođenje obaveze plaćanja minimalnog korporativnog poreza na dobit

Fokus Drugog stuba usmeren je na regulisanje poreske konkurencije i podrazumeva uvođenje globalnog minimalnog korporativnog poreza na dobit od 15%, koji zemlje mogu koristiti za zaštitu svojih poreskih osnovica. Stub će pritom na poresku konkurenciju postaviti multilateralno dogovorena ograničenja, dok će poreske olakšice namenjene podsticanju značajne ekonomske aktivnosti obezbeđivati kroz izdvajanja. Dodatno, ova regulativa zaštititiće pravo zemalja u razvoju da oporezuju određena plaćanja koja narušavaju osnovicu (kao što su kamate i autorske naknade) kada se ne oporezuju do minimalne stope od 9% - i to kroz STTR (OECD, 2021a).

Sadašnja struktura Drugog stuba pravo prvenstva oporezivanja nedovoljno oporezovanih prihoda daje razvijenim zemljama, što se može objasniti činjenicom da je ista kreirana po ugledu na legislativu SAD-a prilagođenu interesima razvijene zemlje kao takve. Pomenutu strukturu sjajno opisuje sledeća kratka ilustracija autora Chowdhary-a (2021) - ukoliko se globalna minimalna poreska stopa uspostavi na nivou od 15%, a multinacionalna kompanija, shodno zakonu, određenoj zemlji u razvoju plati efektivnu poresku stopu od samo 2%, tada će preostalih 13% poreza naplatiti zemlja u kojoj se nalazi centrala pomenutog multinacionalnog entiteta (matična država). Ovakva praksa počiva na principu „uključivanja prihoda“ (engl. *Income Inclusion*) koji je gotovo sasvim modelovan na nacionalnoj meri SAD-a poznatoj kao „globalni nematerijalni niskooporezovani prihod“ (engl. *Global Intangible Low-Taxed Income - GILTI*), a koja je deo Zakona o smanjenju poreza i zapošljavanju (engl. *Tax Cuts and Jobs Act - TCJA*) (Chowdhary, 2021). Dakle, zemlja u razvoju u kojoj je multinacionalna kompanija generisala prihode, shodno američkoj praksi, imala bi pravo da celokupan iznos poreza naplati jedino ukoliko bi se matična zemlja (u kojoj se nalazi sedište kompanije) odrekla istog, što je malo verovatno (Picciotto et al., 2021).

Implementacija Stuba II

Modeli pravila koja će dati snagu, odnosno definisati okvir i mehanizme GloBE pravila (pravila iz Drugog stuba) biće razvijeni do kraja novembra 2021. godine. Uključivaće pravila za određivanje: efektivne poreske stope shodno jurisdikciji, tranzicije i relevantnih isključenja, te pokriti administrativne odredbe koje se odnose na obavezu podnošenja zahteva i korišćenja administrativnih „sigurnih luka“ od strane multinacionalnih kompanija. Odredba o modelu ugovora koja će primeniti STTR biće razvijena do kraja novembra 2021. godine, a IF BEPS će, kao što

je već istaknuto, u 2022. godini razviti adekvatan MLI kako bi se olakšala brza i dosledna primena STTR u relevantnim bilateralnim ugovorima (OECD, 2021b).

IZAZOVI REFORME GLOBALNOG PORESKOG SISTEMA U COVID-19 ERI I POTENCIJALNE IMPLIKACIJE PO ZEMLJE U RAZVOJU

COVID-19 pandemija ugrozila je „zdravlje“ privrede¹⁴ i ljudi, i izazvala krizu čije se razmere još uvek ne mogu sagledati, a poreske mere - ciljane fiskalna politika - izdvojile su se kao jedno od najefikasnijih sredstava za ublažavanje negativnih efekata krize na domaćinstva, preduzeća i globalnu ekonomiju. IF BEPS odgovorio je na „udar“ mnoštvom informacija relevantnih za vlade, privatni sektor i pojedince pogođene pandemijom, te bio na prvoj liniji kada je reč o pružanju praktičnih znanja zemljama u razvoju u pogledu fiskalne politike, transfernih cena, poreskih sporazuma i administracije, a sve u cilju podsticanja brzog oporavka. Istovremeno, bez obzira na krizu, IF BEPS nastavio je praksu pružanja podrške zemljama u razvoju kroz uvodne programe i tehničku pomoć (u identifikaciji i implementiranju mera vezanih za BEPS koje konkretne države smatraju prioritetnim), kako bi iste bile ohrabrene da efektivno učestvuju u tekućem procesu postavljanja reformnog poreskog okvira. Tako je od početka pandemije značajnu podršku u bilateralnim programima izgradnje kapaciteta dobilo čak 26 zemalja u razvoju, pri čemu je njih 13 usvojilo nedostajuće zakone i propise koji se odnose na BEPS (OECD, 2021e).

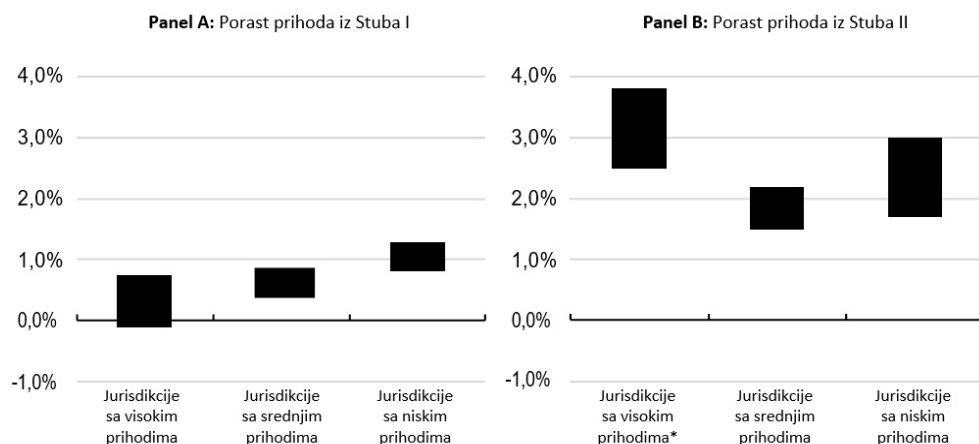
Ono na šta IF BEPS nije mogao uticati jeste činjenica da je COVID-19 kriza ubrzala digitalizaciju privrede i smanjila toleranciju javnosti prema profitabilnim multinacionalnim kompanijama koje ne plaćaju pravičan deo poreza.¹⁵ Odgovor na „internetizaciju“ i eskalaciju javnog nezadovoljstva, IF BEPS pruža u oktobru 2021. godine kada, kao što je ranije naglašeno, čini istorijski pomak u rešavanju poreskih izazova modernog doba i usvaja „dvostubni“ pristup za reformu međunarodnih poreskih pravila. Procene OECD-a (2020c) su da će, u proseku, sve jurisdikcije - sa

¹⁴ Privreda, uz sva preduzeća (posebno ona male i srednje veličine) i ljudski kapital uposlen u njoj, pretrpela je nezapamćene udarce, koji su zbog same prirode krize (izazvane zdravstvenim fenomenom) tržište potresli jače nego ikada pre u novijoj istoriji (Jolović, 2020; Jolović & Jolović, 2020).

¹⁵ Izostanak tolerancije i pretnja da će „poreski raj“ postati „poreski pakao“ uočeni su nedugo nakon pojave *Coronavirus*-a, kada su pojedine evropske države - Belgija, Francuska, Poljska i Danska - donele odluku da kompanijama koje se dovode u vezu sa poreskim utočištima (preko akcionara, zavisnih filijala, i slično) „blokiraju“ pristup programima državne pomoći za smanjenje efekata pandemije.

niskim, srednjim i visokim prihodima - prihodovati nakon usvajanja novih poreskih predloga (Grafikon 3), kao i da će dobiti biti relativno mali u okviru Prvog i prilično obimniji u okviru Drugog stuba (očekuje se da će preraspodela koja će se odvijati u okviru Prvog stuba finansijski pogodovati najpre državama sa niskim i srednjim prihodima koje u svojim jurisdikcijama trenutno generišu relativno niske iznose rezidualnog profita¹⁶) (OECD, 2020c).

Grafikon 3. Procenjeni efekat predloga reforme na poreske prihode, po jurisdikcijama (u % prihoda od korporativnog poreza na dobit)

Izvor: Autori, prilagođeno prema OECD, 2020c.

* Izuzimajući SAD (s obzirom na ilustrativnu pretpostavku da će američki GILTI režim koegzistirati sa Stubom II)

Očekuje se da će porast prihoda iz Drugog stuba biti značajan kod svih grupa prikazanih u okviru Grafikona 3, a posebno u jurisdikcijama sa visokim prihodima, usled činjenice da će, shodno pravilu o uključivanju prihoda, dobiti pripasti jurisdikciji u kojoj se nalazi sedište grupacije multinacionalne kompanije (što je najčešće jurisdikcija sa visokim prihodima). Međutim, prostor za ostvarivanje dodatnih koristi za jurisdikcije sa niskim i srednjim prihodima postoji, a ogleda se u mogućnosti usvajanja modela koji bi izvornoj jurisdikciji dao pravo da na određena plaćanja povezanih lica koja podležu niskim nominalnim stopama poreza u

¹⁶ Ova očekivanja baziraju se isključivo na Iznosu A, iako je još uvek nemoguće isključiti mogućnost da će, nakon usvajanja konačnog dizajna reforme, jurisdikcije sa nižim prihodima (posebno one sa niskim kapacitetom poreskih uprava) imati priliku da ostvare dobitke i po osnovu Iznosa B.

rezidentnoj jurisdikciji primeni dodatni porez (tzv. *Top-Up Tax*) na dogovorenu minimalnu poresku stopu. Dodatno, javlja se i mogućnost usvajanja modela koji bi zemljama sa nižim prihodima omogućio ponudu posebnih poreskih olakšica (primera radi, poreskih praznika - engl. *Tax Holidays*) zarad fer pregovora i eventualnog privlačenja multinacionalnih kompanija, odnosno kasnijeg ostvarivanja dodatnih prihoda po osnovu poslovanja pomenutih entiteta u njihovim granicama (OECD, 2020c). Značaj poslednjeg modela je ogroman, posebno ako se u obzir uzme činjenica da zemlje u razvoju neretko karakteriše podređenost u pregovaračkim procesima vođenim sa multinacionalnim kompanijama, koje kao uslov usmeravanja svojih investicija u zemlju sa niskim ili srednjim prihodima često postavljaju prethodnu ponudu niske stope poreza. Na ovaj način, interesi pomenutih zemalja bili bi makar delimično zaštićeni zahvaljujući nametanju minimalne poreske stope.

No, pre ubiranja „plodova dvostubnog rešenja“, zemlje u razvoju moraće da rade na dodatnom uravnotežavanju nacionalnih poreskih sistema i pružanju podrške međunarodnom poreskom sistemu,¹⁷ nezanemarujući pritom ekonomske probleme privrede (najpre probleme dodatnog zaduživanja usled COVID-19 krize koje je zemljama sa niskim prihodima donelo rizik nesigurne fiskalne pozicije). U tom kontekstu, reakcija zemalja u razvoju mora biti usredsređena na proširenje fiskalnog prostora, i to najpre kroz identifikovanje novih izvora prihoda za povećanje poreza, uključujući ekološke i druge inovativne poreske mere. Koliko je borba sa ograničenim fiskalnim prostorom izazovna za zemlje u razvoju najbolje potvrđuje podatak da prosečan udeo poreza u BDP-u zemalja OECD-a iznosi 34,3%, a u afričkim zemljama 16,5% (OECD & UNDP, 2021).

¹⁷ Da zemlje u razvoju za sada uspešno igraju svoju ulogu u jačanju međunarodnog poreskog sistema, osiguravajući istovremeno osnaživanje nacionalnih poreskih režima, potvrđuju sledeći podaci - na zemlje u razvoju se od trenutka usvajanja BEPS paketa do danas odnosi 37 od 162 (23%) ukinutih/izmenjenih režima i 79 od 295 (27%) revidiranih režima (Akcija 5); više od 200 poreskih sporazuma u kojima je najmanje jedan ugovorni partner zemlja u razvoju usklađeno je sa minimalnim standardom Akcije 6 putem MLI-a (24 zemlje u razvoju potpisale su MLI) ili bilateralnih pregovora (Akcija 6); sedam zemalja u razvoju uvelo je nove zakone zarad ostvarivanja usklađenosti sa *Country-by-Country* standardom (Akcija 13); a šest zemalja u razvoju (13%) potpisalo je proceduru uzajamnog dogovora (Akcija 14) (OECD, 2021g). Navedeni podaci su za sada jedini realan pokazatelj značajnog truda koji su zemlje u razvoju u relativno kratkom roku uložile kako bi ispoštovale postavljena četiri minimalna standarda BEPS-a, odnosno Akcije 5, 6, 13 i 14.

Podršku zemljama u razvoju u ovom procesu, odnosno u upravljanju fiskalnim efektima pandemije, ponudio je TIWB demonstrirajući svoj jasan uticaj kroz izgrađivanje veština neophodnih poreskim upravama zemalja u razvoju za efikasno primenjivanje postojećih i kreiranje novih poreskih zakona. Podaci iz 2020. i 2021. godine ukazuju da ne samo da izazovno pandemijsko okruženje nije omelo TIWB inicijativu, već je i pogodovalo delovanju poreskih inspektora bez granica - do 2021. godine TIWB inicijativa mobilisala je više od 1,4 milijarde dolara dodatnih poreskih prihoda za zemlje u razvoju, pokrenula širenje inicijative na krivične poreske istrage, te podstakla efektivno korišćenje informacija koje se automatski razmenjuju između vlada zarad pružanja pomoći u borbi protiv nezakonitih finansijskih tokova u zemljama u razvoju. Ono što je važno, jeste da domet TIWB-a ne prestaje da se širi, o čemu svedoči podatak da je do juna 2021. godine inicijativu činilo 47 završenih i 43 aktuelnih programa, u isto toliko jurisdikcija širom sveta (OECD & UNDP, 2021).

Potencijalne implikacije globalne poreske reforme po zemlje Zapadnog Balkana

Države Zapadnog Balkana su, kao i brojne zemlje u razvoju širom sveta, sa velikim optimizmom dočekale novost da OECD/G20 iniciraju reformu globalnog poreskog sistema, najpre u segmentu koji se odnosi na oporezivanje dobiti multinacionalnih kompanija i (zlo)upotrebu „poreskih rajeva“ (koja nije retka pojava u poslovanju pomenutih entiteta). Pritom su „dvostubni“ dogovor doživele kao dragocen instrument u borbi protiv tehnoloških „divova“ koji dominiraju ne samo globalnim, već i zapadnobalkanskim elektronskim tržištem, i koji izbegavaju poreske obaveze zahvaljujući činjenici da su registrovani u poreskim oazama.

Korist Prvog stuba za zemlje Zapadnog Balkana ogledaće se u činjenici da će isti omogućiti da se dobit multinacionalnih kompanija oporezuje u njihovim jurisdikcijama ukoliko su visoki prihodi ostvareni u granicama određene zapadnobalkanske države, a ne samo u državama gde pomenuti multinacionalni entiteti imaju sedište, kao što je to do sada bio slučaj. Korist Drugog stuba za zemlje Zapadnog Balkana biće ostvarena najpre kroz uticaj poreskih reformi na konkurentnost u procesu privlačenja investicija - uvođenje minimalne stope poreza na dobit od 15% neutralisaće napore država koje su, kao nerazvijenije i nepogodnije tlo za ulaganje, često odvlačile veliki deo investicija zahvaljujući nižim stopama poreza (Jolović & Petković, 2020).

Ipak, nemoguće je zanemariti činjenicu da će reforma globalnog poreskog sistema samo delimično odgovoriti na izazove sa kojima se države Zapadnog Balkana, kao

zemlje u razvoju, suočavaju u poreskoj sferi (Gjokutaj & Gjokutaj, 2020; Glavaški & Pucar, 2020). U prilog tome govori procena Sekretarijata OECD-a (engl. *Organisation for Economic Co-operation and Development Secretariat*) koja ukazuje da kapaciteti za rešavanje međunarodnih poreskih pitanja, kada se posmatraju zemlje u razvoju, značajno zaostaju u čak 54 države ove vrste. Naime, zemlje u razvoju neretko nemaju kapacitet za izradu efikasnih propisa, nailaze na značajne prepreke u procesu dobijanja relevantnih podataka i informacija neophodnih za efikasno sprovođenje pravila, i suočavaju se sa izazovima u pogledu izgradnje kapaciteta za efikasnu implementaciju pravila zasnovanih na međunarodnim standardima (OECD, 2013a). Upravo zato, ali i zbog nemalog oslanjanja zemalja u razvoju na porez na dobit multinacionalnih kompanija, njihovo angažovanje u kreiranju međunarodne poreske agende izuzetno je važno kako bi se osiguralo da ove „krhke“ zemlje dobiju podršku za rešavanje svojih specifičnih potreba i svojim stavovima doprinesu u procesu postavljanja jakih standarda za međunarodne poreze.

REFORMA GLOBALNOG PORESKOG SISTEMA POSMATRANA BEZ „RUŽIČASTIH NAOČARA“

Dogovor Grupe G7 o novom vidu globalnog oporezivanja multinacionalnih giganta, kako pojedini autori procenjuju, nedorečen je i višestruko problematičan. Nedorečen, jer inicijativa u pogledu određenja multinacionalnih kompanija koje bi podlegle pravilima „dvostubnog rešenja“ nije do detalja definisana, te problematičan, jer problem dvostrukog oporezivanja (sa kojim bi se pomenuti multinacionalni entiteti suočili ukoliko ne bi došlo do potpunog međudržavnog konsenzusa.¹⁸ o ovom pitanju) nije tretiran nikakvom uredbom. Dodatno, postavlja se pitanje da li će okvir zaista obuhvatiti „najveće i najprofitabilnije“ multinacionalne kompanije, najpre zbog činjenice da mnogi privredni, a posebno tehnološki „divovi“ ne prikazuju transparentno svoje prihode ostvarene na brojnim tržištima u svetu.

¹⁸ Ekonomisti su saglasni u mišljenju da globalni poreski sporazum neće imati smisla ukoliko ga ne podrže i zemlje koje se smatraju poreskim utočištima, a čije ekonomije cvetaju od priliva milijardi dolara investicija multinacionalnih kompanija usled „prijateljskih“ poreza koje nude (primera radi, Irska, Kipar, Luksemburg, Panama, Kajmanska i Devičanska ostrva godinama svoju arbitražu poreskih stopa koriste da privuku multinacionalne kompanije, a procenjuje se da je do sada na ovaj način gotovo 40% profita multinacionalnih entiteta u inostranstvu prebačeno u njihove jurisdikcije) (Clausing et al., 2021).

Miniranje ideje globalne reforme poreskog sistema već je počelo - kako iznutra (zemlje članice Grupe G20, a najpre Argentina, iznele su stav da sporazum nije pravedan, niti efikasan način za rešavanje problema izbegavanja plaćanja poreza), tako i spolja (predstavnici Mreže poreske pravde (engl. *Tax Justice Network*) izneli su stav da su američkim zalaganjem ambicije sporazuma, koji je trebao biti „istorijski“, potpuno narušene - umesto da predlog ode izvan principa „van dohvata ruke“ i obuhvati ukupne profite svih multinacionalnih kompanija (kako je bilo predviđeno inicijalnim Prvim stubom), on se sada svodi samo na deo profita 100 multinacionalnih entiteta; te minimalnu globalnu stopu poreza postavlja na nivo od 15% koji je niži od očekivanog (inicijalni Drugi stub) i shodno kome će podsticaji za prebacivanje profita ostati značajni) (*Tax Justice Network, 2021a; Tax Justice Network, 2021b*).

ZAKLJUČAK

Aktuelno stanje međunarodnog poreskog sistema OECD percipira kao alarmantno i već polovinu decenije koncentriše brojne napore na regulisanje istog. Evidentan razlog za to daju tehnološki giganti - multinacionalne kompanije koje već godinama unazad, zarad umanjenja iznosa poreza koji su po osnovu poslovanja dužne platiti matičnim državama, razvijaju poreske šeme koje ih delimično ili potpuno oslobađaju te obaveze. Prioritetna pitanja koja je u ovom kontekstu potrebno rešiti odnose se na omogućavanje fer raspodele prava oporezivanja multinacionalnih kompanija među poreskim jurisdikcijama (trenutan poredak ugrožava dugoročnu stabilnost međunarodne poreske saradnje i otvara prostor za agresivne mere pojedinih zemalja i/ili pritiske političke vrste na ove poslovne entitete), kao i na fundamentalne postavke međunarodnog poreskog sistema (načelo „van dohvata ruke“, percepcija pojma „stalna poslovna jedinica“, itd.). Iz tog razloga, najnovije poreske regulative predložene IF BEPS okvirom fokusirane su na tehnološke gigante (grupacije koje ostvaruju konsolidovane prihode veće od 750 miliona evra) sa visokodigitalizovanim poslovnim modelima koji im omogućavaju da svojim korisnicima širom sveta komuniciraju i isporučuju dobra i usluge bez značajnog fizičkog prisustva. OECD veruje da će u reformisanom poreskom sistemu - gde fizičko prisustvo više nije osnov za oporezivanje multinacionalnih entiteta u jurisdikciji - nova pravila koja kao kriterijum oporezivanja uzimaju iznos dobiti koju pomenuti entitet ostvaruje na određenom tržištu, biti znatno adekvatnija.

Shodno ovoj viziji, jasno je da će se položaj i prava (obično niže razvijenih) zemalja koje su do sada predstavljale poreska utočišta iliti „fiskalne zaobilaznice“ znatno izmeniti (na gore). S druge strane, implikacije po zemlje koje ne pripadaju ovoj

skupini (neutralni poreski akteri - kakve su uostalom sve države Zapadnog Balkana) ogledaće se u skromnim, ali obećavajućim promenama. Novi poreski propisi primoraće najpre digitalne multinacionalne kompanije koje prodaju svoje proizvode/usluge u zemljama Zapadnog Balkana (primera radi, kompanije vlasnice socijalnih mreža koje praktično nemaju nikakvu fizičku imovinu i gotovo sasvim se oslanjaju na nematerijalna sredstva (algoritme) u procesu stvaranja vrednosti za klijente) da porez po osnovu ostvarenih prihoda od lokalnih korisnika plate u pomenutim balkanskim državama, bez obzira na to da li imaju ili nemaju predstavništva u okviru njihovih teritorijalnih granica. Ovo može biti okarakterisano kao najvažnija, ali ne i jedina pozitivna implikacija „dvostubne“ poreske reforme po Zapadni Balkan. Naime, u sprovedenom istraživanju posebno je naglašen značaj koji će nove, direktne i indirektne alternative za punjenje državnog budžeta - *Top-Up Tax* (dodatni porez na dogovorenu minimalnu stopu poreza) i *Tax Holidays* (posebne poreske olakšice za privlačenje multinacionalnih kompanija) - imati u bliskoj budućnosti. Za zemlje Zapadnog Balkana koje su u globalnoj ekonomskoj javnosti okarakterisane kao države u tranziciji, ni naročito povoljnog, ni nepovoljnog fiskalnog stava, ovakve promene znače niz mogućnosti. Osim direktnog doprinosa javnim budžetima kroz nove fiskalne prihode koje će digitalne multinacionalne kompanije ostaviti državama u kojima su obavile određenu ekonomsku aktivnost, te sakupljanja prihoda od nacionalnih poslovnih entiteta koji su bili legitimni *offshore* poreski obveznici, zapadnobalkanskim državama će biti obezbeđena i „zavidnija“ pozicija u pregovorima sa ranije pomenutim tehnološkim gigantima (opšte je poznato da su multinacionalne kompanije decenijama kao preduslov usmeravanja svojih investicija u zemlje sa niskim ili srednjim prihodima neretko nametale očekivanje dobijanja „povlašćenih“ ponuda niskih stopa poreza). Shodno svemu rečenom, jasno je da se polazna hipoteza istraživanja kojom se tvrdi da će usvajanje novog vida oporezivanja na globalnom nivou zemljama Zapadnog Balkana doneti višestruke koristi - ne samo po pitanju oporezivanja inostranih kompanija koje posluju na njihovom tržištu, već i onih domaćih, čija se predstavništva trenutno nalaze u poreskim oazama, može označiti kao potvrđena.

Doprinos istraživanja naučnoj i stručnoj literaturi ostvaren je upravo kroz objektivni i sveobuhvatan pregled „dvostubnog“ regulatornog okvira za poreske reforme koji će u bliskoj budućnosti redefinisati poslovanje digitalnih giganata širom sveta, a posebno privređivanje u manje razvijenim zemljama, među koje se ubrajaju i zemlje Zapadnog Balkana. Na kraju, ostaje da se vidi da li će u praksi reforma globalnog poreskog sistema zaista pomoći pri izgradnji bolje „poreske mreže“ (podvođenje kompanija bez fizičkog prisustva u jurisdikciji pod poresko okrilje), odnosno prekinuti „trku“ (enormnog smanjivanja poreza do najnižih granica zarad

privlačenja stranih investicija) koju zemlje u razvoju već decenijama, na svoju indirektnu štetu, „trče“.

ZAHVALNOST

Realizacija istraživanja podržana je sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, shodno Programu naučnoistraživačkog rada 2019-2023. Instituta ekonomskih nauka u Beogradu, te Programu naučnoistraživačkog rada 2019-2025. Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu.

LITERATURA

1. Baraké, M., Neef, T., Chouc, P. E., & Zucman, G. (2021). *Collecting the Tax Deficit of Multinational Companies: Simulations for the European Union*. Paris: EU Tax Observatory.
2. Chowdhary, A. M. (2021). Developing Country Demands for an Equitable Digital Tax Solution. *Tax Cooperation Policy Brief, No. 19 (October 2021)*. Geneva: The South Centre.
3. Clausing, K. A., Saez, E., & Zucman, G. (2021). *Ending Corporate Tax Avoidance and Tax Competition: A Plan to Collect the Tax Deficit of Multinationals*. Los Angeles: UCLA School of Law.
4. Cobham, A., & Janský, P. (2017). *Global Distribution of Revenue Loss from Tax Avoidance: Re-estimation and Country Results*. Helsinki: The United Nations University World Institute for Development Economics Research.
5. Devereux, M. P., Bares, F., Clifford, S., Freedman, J., Güçeri, I., McCarthy, M., Simmler, M., & Vella, J. (2020). *The OECD Global Anti-Base Erosion (GloBe) Proposal*. Oxford: Oxford University Centre for Business Taxation.
6. Gjokutaj, E., & Gjokutaj, A. (2020). *Taxation Trends in Western Balkans, 2020*. Tirana: ALTAX.
7. Glavaški, O., & Pucar, E. B. (2020). Fiscal Adjustments in the European Union versus West Balkans Economies: Evidence from Heterogeneous Panels. *Economic Analysis: Applied Research in Emerging Markets*, 53(1), 149-162.
8. Group of Twenty-four (G24). (2021). *Comments of the G-24 on the Pillar One and Pillar Two Proposals being Discussed by OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS*. Available at: https://www.g24.org/wp-content/uploads/2021/06/Comments-G-24-to-BEPS-IF-SG-May-2021_FINAL.pdf
9. Jensen, J. (2021). Expectations Unleashed: What May Come From the Biden Administration and the G7 in 2021. *Köz-gazdaság - Review of Economic Theory and Policy*, 16(3), 97-108.

10. Jolović, I., & Jolović, N. (2020). Assessment of the Applicability of the Balanced Scorecard Concept in Small and Medium-Sized Enterprises. *Škola biznisa*, 13(1), 112-136.
11. Jolović, I., & Petković, Đ. (2020). Kaizen kao sistem za strategijsko upravljanje troškovima u realizaciji konkurentskih prednosti. *Ekonomija: teorija i praksa*, 13(3), 69-90.
12. Jolović, N. (2020). Tržište rada u uslovima COVID-19 pandemije: EU vs SAD. *Ekonomija - teorija i praksa*, 13(3), 13-33.
13. Judah, B., & Vallée, S. (2021). After the OECD-Deal: Transatlantic Cooperation and International Corporate Tax Reform. *DGAP Policy Brief, No. 6 (September 2021)*. Berlin: Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik.
14. Motala, M. F. (2021). Tax Sovereignty and Investor Protection: Why the Proposed Global Minimum Tax Is not the Final Frontier for Corporate Tax Arbitrage. *International Organisations Research Journal*, 16(2), 99-131.
15. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013a). *Addressing Base Erosion and Profit Shifting*. Paris: OECD Publishing.
16. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013b). *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing.
17. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015). *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1 - 2015 Final Report*. Paris: OECD Publishing.
18. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). (2016). *Multilateralna konvencija za primenu mera koje se u cilju sprečavanja erozije poreske osnovice i premeštanja dobiti odnose na poreske ugovore*. Dostupno na: <https://www.oecd.org/ctp/treaties/beps-multilateral-instrument-text-translation-serbian.pdf>
19. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). *Tax Challenges Arising from Digitalisation - Interim Report 2018*. Paris: OECD Publishing.
20. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019a). *Public Consultation Document: Secretariat Proposal for a „Unified Approach“ under Pillar One*. Paris: OECD Publishing.
21. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019b). *Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes Multilateral Co-operation Changing the World: 10th Anniversary Report*. Paris: OECD Publishing.
22. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020a). *Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting: Information Brochure*. Available at: <https://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-instrument-BEPS-tax-treaty-information-brochure.pdf>
23. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020b). *OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS*. Available at: <https://www.oecd.org/tax/beps/flyer-inclusive-framework-on-beps.pdf>

24. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020c). *Tax Challenges Arising from Digitalisation - Economic Impact Assessment: Inclusive Framework on BEPS*. Paris: OECD Publishing.
25. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020d), *Tax Challenges Arising from Digitalisation - Report on Pillar One Blueprint: Inclusive Framework on BEPS*. Paris: OECD Publishing.
26. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021a). *Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy*. Paris: OECD Publishing.
27. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021b). *Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy*. Paris: OECD Publishing.
28. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021c). *Addressing the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy*. Paris: OECD Publishing.
29. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021d). *Signatories and Parties to the Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting*. Available at: <https://www.oecd.org/tax/treaties/beps-mli-signatories-and-parties.pdf>
30. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021e). *OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS: Progress Report July 2020-September 2021*. Paris: OECD Publishing.
31. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021f). *OECD Secretary-General Tax Report to G20 Leaders*. Paris: OECD Publishing.
32. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021g). *Developing Countries and the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS: OECD Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors*. Paris: OECD Publishing.
33. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) & United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Tax Inspectors Without Borders: Annual Report 2021*. Paris: OECD Publishing.
34. Picciotto, S., Kadet, J. M., Cobham, A., Faccio, T., Garcia-Bernardo, J., & Janský, P. (2021). For a Better Globe: A Minimum Effective Tax Rate for Multinationals. *Tax Notes International*, 101(7), 863-868.
35. PKF Srbija. (2020). *Poreski informator: Novembar 2020. godine*. Beograd: PKF Srbija.
36. Radu, D. I. (2012). Tax Havens Impact on the World Economy. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 398-402.
37. Rai, S. (2021). Tax Reforms and Global Redistribution: Situating the Global South. *Economic & Political Weekly*, 56(3), 16-19.
38. Tax Justice Network. (2021a). *G77 Takes the Initiative as G20 Papers Over the Cracks of Weak OECD Tax Deal*. Available at: <https://taxjustice.net/press/g77-takes-the-initiative-as-g20-papers-over-the-cracks-of-weak-oecd-tax-deal/>
39. Tax Justice Network. (2021b). *OECD Tax Deal Fails to Deliver*. Available at: <https://taxjustice.net/press/oecd-tax-deal-fails-to-deliver/>

40. WTS Serbia. (2017). *Base Erosion and Profit Shifting: Kratak pregled*. Dostupno na: <https://www.wtsserbia.com/wp-content/uploads/2017/12/BEPS-WTS-Serbia.pdf>
41. WTS Serbia. (2021). *Poreske promene u digitalnoj ekonomiji - OECD Unified Approach (Pillar One)*. Dostupno na: <https://www.wtsserbia.com/blog/poreske-promene-u-digitalnoj-ekonomiji-oecd-unified-approach-pillar-one/>